

Önsöz

Bundan sonra, siyasî toplumun başlangıcını, sonunu ve sebeplerini bilmek için, ortadan kaldırılması gereken şey, siyaset araştırmaları olmalı.

John Milton, “Of Education”, 1644

John Milton, bu önsözü yazışımından neredeyse dört yüz yıl önce doğmuştu. Wordsworth’ten alıntı yapmam gerekirse en azından ruhunun şu an hâlâ yaşadığını söylemem gerekir. Şu an siyaset teorisi pratiği ve tarihinin araştırılması felsefe, tarih ve toplumsal düşünüşün disiplinlerarası sınırlarında akademik bir konu olarak güçlü bir biçimde yeniden doğuyor.

Bu akademik yeniden doğuş ve onunla bağlantılı pragmatik siyasî meseleler çerçevesinde, Yunanlıların Batı siyaset geleneğindeki öncü ve temel rolü beynelmilel kabul edilmiştir. Demokrasi üzerine yazılan genel nitelikli kitaplar genelde Antik Yunanlılara ritüellerle hürmet etmekle başlar. Hatta birkaçı (Dunn, 2006, çok belirgin bir örnek) Antik Yunanlıların –çok farklı– demokrasi tarzına karşı adil olmak gibi bir tavır takınmıştır. Dahası, tamamen Yunanlılara ait düşüncelerin, özellikle özgürlük ve eşitliğin aksiyomatik önermelerle beraber, demokrasi ile ilgili olan kısmının olası çağdaş referanslarını ve gerekliliğini yeniden değerlendirmektedir (bkz. özellikle Barber, 1984; Euben, Wallach ve Ober, 1994 ve bölüm 11). Zira siyaset teorisi akademi dışındaki dünyayı etkileme gibi meşru bir hırsla da sahip olabilir (mesela Held, 1991; Tuck, 1991). Mevcut çalışma yayınlandığı diziye uyacak şekilde bir ta-

rihçi çalışmasıdır. Antikite üzerine çalışan profesyonel felsefeciler, Solon ve Demokritos’tan Sphairos ve Plutarkhos’a “büyük düşünür” uzmanları, metinlerin titiz bir okuması ya da titiz bir bağlamlaması yapılmasından (ya da her ikisi yüzünden) şikâyet edebilir. Hatta bunlar denendiğinde yetersiz kaçtığını düşünebilirler. Tarihçiler, felsefî inceliklere burun kıvırmaya hatta onları gereksiz bularak bir kenara atmaya fazla meyilli olabilir. Fakat deneyimlerimin bana gösterdiği kadarıyla birçok profesyonel felsefeci de genelde, siyâsî düşüncenin var olma koşullarını sağlayan tarihi –dar anlamda siyaset tarihi dışında toplumsal, ekonomik ve kültürel tarih de– tartışmasız bilmeleri gerektiği kadar bilmiyor ya da tutkuyla ilgilenmiyor.

Bu yüzden bu çalışma, Birinci Bölüm’de savunulduğu üzere, her ikisini birleştirmeye, “fikirleri bağlama” oturtmaya (Cambridge Üniversitesi Yayınları dizisinden bir başka çalışmanın başlığından almak gerekirse) çalışıyor. Ayrıca, üst düzey siyaset teorisiyle ilgilendiğim kadar gündelik dille, gündelik siyâsî düşünceyle de ilgilendim. Elitin teorisiyle karşılaştırıldığında yığınların düşünceleri ne kadar tutarsız ve yetersiz ifade edilmiş olursa olsun, Aristoteles’in merkezde ve diğer şeyler dışında Yunanlıların vatandaşlık, toplumsal cinsiyet ve kölelik hakkındaki teorik fikirlerine eşsiz değerde kanıt sunduğunu gösteren önceki kitabımdan (Cartledge, 2002) farklı olarak, elinizdeki kitapta ağırlıklı olarak bu düşüncelere yer veriyorum. Bu yüzden, özellikle sıradan Yunanlıların düşüncelerinin kolektif ve devrimci eylem bağlamında pratik önemiyle ilgileneceğim. Bu yüzden, “insanın kazançlı, adil ve iyi üzerine akıl yürütme ve konuşma yapma konusunda çift yönlü kapasitesi” denen şey (Rahe, 1992, s. 229), hikâyemin bir bölümü olacak. Diğer bir deyişle, herhangi Yunan siyâsî düşüncesi anlayışının herhangi bir ele alınış biçiminin erişilebilir kanıtın doğasına bağlı olduğunun telaffuz edilmesine pek gerek yok; bu ikircikli metodolojik sorunla Birinci Bölüm’de açıkça yüzleştim (bkz. Cartledge, 1998). Bilindik Aristoteles onlara siyaset teorisi öğretilmemesi gerektiği uyarısını yapsa da (*Nikomakhos’a Etik*, 1095a2-6; 1142a11-12, 1181a9-12; bkz. 1179b7-8.), * *KeyThemes* dizisi okuyucusu olan meslektaş ve öğrenciler arasında (özellikle Eski Medeniyetler, Eski Medeniyet Araştırmaları, tarih ve sosyal bilimler ve siyaset bilimi alanlarında) hedef kitlem özellikle gençlerdir. Ele alacağım Yunan dünyası ya da dünyaları Asya’dan Batı Avrupa’ya kadar zamansal olarak yaklaşık bin yılı kapsıyor. Elbette bu dönem ve coğrafi alanda birçok büyük siyâsî değişiklik oldu. Hatta bu kitabın amacının önemli bir

(*) İngilizcesi; *linking ideas*. Aristoteles, *Nikomakhos’a Etik*, çev. Saffet Babür, (BilgeSu Yayıncılık: Felsefe Dizisi) İstanbul, 2007 – ç.n.

kısmı bazılarının haritasını çıkarmak, onları açıklamak ve bağlamsallaştırmaktır. Ancak değişiklikler ve farklılıklar bir yana, Antik Yunan dünyası bütününde birtakım, onu bizimkine yabancı kılan temel özelliklerin olmasının yanında, bizimkiyle ortak birçok özelliğe sahipti: Siyasî birimlerin boyutu, teknolojinin doğası ve seviyeleri, dinin yeri ve işlevi, kadınlar da dâhil, vatan-daş olmayanların dışlanması ve belki de en önemlisi kölelik ideolojisi ve köleliğin uygulanma biçimi (Cartledge, 2002, 6. kısım).

Tarihyazımı açısından başlıca hedeflerimden biri bu yabancılığa dikkat çekmek ve bir nebze olsun hakkını vermek. Diğer yandan, Yunan polislerinin küçük ölçeği ve derine işlemiş siyasî yapısı (yüksek dozda yoğun özeleştir-i ve kendi üzerine tefekkür de dâhil olmak üzere) onu sadece bir fikirler temsili değil, potansiyel olarak sivil bilgelik okulu haline de getiriyordu. Tam da tercih edilen özyönetim tarzımızı (ve çoğu zaman yönetme ya da en azından diğerlerini kontrol etmek için seçtiğimiz tarz) “demokrasi” diye damgalayarak Antik Yunanlıları siyaset alanında atalarımız olarak benimsediğimizden, antik ile modern siyaset düşüncesi ve eyleminin “etkileşimine” çalışma boyunca dikkat edeceğim. Tartışma, kanıt kapsamında Homeros’un Akhilleus Kalkanı’ndan (bkz. Üçüncü Bölüm) Plutarkhos’un *Kamu Hayatı Üzerine Tavsiyeler* incelemesine (bkz. Onuncu Bölüm) uzanacak. Birincisi, Akhilleus’e titan annesi Thetis’in verdiği, Yunanlıların zanaat tanrısı Hephaistos’un yapımını emrettiği hayali bir gereçtir ve *İlyada*’da çok hoş biçimde anlatılmıştır (Bölüm 18).^{*} Akhilleus’in kalkanı biri barışta biri savaşta yeni yeni hayata geçmiş Yunan devleti *polis*in başlangıcında ya da başlangıcına yakın (İkinci Bölüm) iki “şehirin” imgeleriyle zekice bezenmişti. Plutarkhos’un tavsiye nitelikli incelemesi neredeyse bin sene sonra yüce Roma İmparatorluğu’nun hâkimiyetindeki Yunanlı ya da Yunanca konuşan okurlar için yazılmıştı. O sırada, kamusal dinî ritüellerin paylaşılması aracılığıyla sağlanan toplumsallaşma ve komünal dayanışma niteliğiyle sembolik çekiciliğini korusa da, *polis*’in özerk bir birim olarak gücü hatırı sayılır derecede azalmıştı. İ.Ö. 4. yüzyılın başlıca siyasî-felsefî eserlerine, her şeyden önce Platon ve Aristoteles’e (bkz. özellikle Sekizinci Bölüm) değinilmesi kaçınılmaz. Ancak Platon’un pratik siyasetle ilgisi görece az gibi görünüyor ve bu ilgi de kısmî çünkü ona özgü güçlü entelektüel fikirler, sıradan Yunanlı kitlelere pek bir şey ifade etmiyordu (tiksinti duymasa bile onlardan hazzetmediğini ifade etmiş-ti). Aristoteles’in düşüncesi, tam tersine, çok daha pratik ve pragmatiktir ve

(*) Bkz. Homeros, *İlyada*, çev. Azra Erhat, A. Kadir, 3. baskı, Sander Yayınları, İstanbul, 1975 – ç.n.

siyaset ile siyasî olan hakkındaki Antik Yunan anlayışlarının doğası hakkında daha bilgilendirici olması kaçınılmaz. Ancak Yunan siyaset ve siyasî düşünce araştırmalarındaki alışılmış İ.Ö. geç 4. yüzyıl sınırını Helenistik döneme çekmek için birçok iyi nedenimiz var. Benim nedenlerim şu ikisi: Birinci neden, yabancılarda her zaman hayranlık uyandıran bir siyasî tefekkür kaynağı olan Sparta'nın temel siyasî değişim ve düşünceye doğrudan ve olumlu katkıda –ikinci katkısı– bulunduğu çağı (bkz. Dokuzuncu Bölüm). İkincisi, son üç “Helenistik” yüzyılının yazar ve düşünürleri arasında yeni felsefî ekoller ya da hareketlerin üyeleri vardı. Bunlardan bazıları ile Roma'nın “birinci” güç olarak yükselişinin analizi ve açıklamasını siyasî düşüncesinin merkezine oturtan büyük tarihçi Megalopolisli Polybios kendilerini siyasî fikirleri pratiğe geçirmeye adanmıştı. Bu yüzden, Kinikler ve Stoacılar hak ettikleri üzere şöyle bir göz atılacak ama Roma kendi içinde Polybios ve Plutarkhos'un esas Yunan siyasî düşüncesine sadece arka plan olacak. Romalıların Yunan fikirlerine kucak açması (Rapor 4'te belirtildiği üzere Horatius'un “Graecia Capta”sından ziyade “Graecia Recepta”*) Yunan tarzı demokrasinin erken modern ve modern kabulü (ya da genelde reddi) için elzem olsa da (bkz. On Birinci Bölüm), Roma siyasî düşüncesinin (her şeyden önce kendi Yunan kaynakları üzerine düşünüşünü yabancı bir “Cumhuriyetçi” bağlama hem gerçek hem mecazî anlamda hayranlık uyandıracak biçimde tercüme etmeyi başarmış Cicero'nun) liyakatiyle bağlamsallaştırılmış okumasının hakkını verme yeri burası değil.

Paul Cartledge, Clara Collage, Cambridge, 1 Eylül 2008

(*) “Mağlup Yunanistan”dan ziyade “Kurtarılmış Yunanistan” – ç.n.